УДК 347.998.72

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.10.03>**Юрій Котвяковський,**

канд. юрид. наук,

доцент кафедри правосуддя

Сумського національного аграрного університету

УХВАЛА У СПРАВІ ПРО ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ ТРЕТЕЙСЬКОГО СУДУ ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД СУДОВОГО РІШЕННЯ

У статті досліджуються особливості процесуального акта, яким закінчується розгляд справ про оскарження рішень третейських судів. Зазначається, що особливістю такої категорії справ є постановлення судом ухвали по суті заявлених зацікавленою особою вимог за правилами, визначеними для ухвалення рішення суду.

На основі позицій науковців та аналізу відповідних норм Цивільного процесуального кодексу України автором здійснюється розмежування рішення та ухвали суду як судових актів, що мають чітко визначену процесуальну мету.

Досліджуючи судову практику у справах про оскарження рішень третейських судів, автор робить висновок про неоднозначне розуміння судами положень статті 460 ЦПК України. Зокрема, вказуються випадки помилкового ухвалення судом рішення у справах про оскарження рішень третейських судів замість постановлення ухвали; постановлення ухвали іменем України або без вказівки на делегування їм повноважень державою. Неоднакове застосування положень ст. 460 ЦПК України знаходить також прояв у визначенні судами в ухвалях по справах про скасування рішень третейських судів строку для їхнього апеляційного оскарження. В одних випадках вказується строк, визначений законом для оскарження рішень, в інших – для оскарження ухвал, пов'язаних із рухом справи.

У той же час наголошується на обґрунтованості закінчення розгляду справи про оскарження рішення третейського суду саме постановленням ухвали, оскільки в досліджуваній категорії справ судом не вирішується спір між сторонами по суті, відповідно, ухвалення рішення є недоцільним.

Для усунення правової невизначеності і формулювання чітких та зрозумілих правил постановлення остаточної ухвали у вказаній категорії справ автором вказується на доцільність викладення ст. 460 ЦПК України в новій редакції з деталізацією порядку постановлення, змісту та строків оскарження такої ухвали.

Ключові слова: судова влада, постановлення ухвали, ухвалення рішення, провадження у справі оскарження рішення третейського суду, строки апеляційного оскарження.

Постановка проблеми. Ухвала, постановлена судом за результатами розгляду справи про оскарження рішення третейського суду, є процесуальним актом, у якому компетентний суд, реалізуючи свої контрольні повноваження щодо третейського судочинства, констатує факт наявності порушень, допущених третейським судом під час розгляду справи, чи відсутності таких порушень. При цьому суд не переглядає справу по суті, залишаючи сторонам право в разі скасування третейського рішення повторно звернутись до третейського суду чи подати відповідний позов до державного суду. Викладеним зумовлені особливості ухвали у відповідній категорії справ, що не знайшли достатнього висвітлення у вітчизняній процесуальній науці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблематики правової сутності судових ухвал присвячені праці М.Б. Зейдера,

М.П. Курила, М.Г. Авдюкова, Г.В. Воронкова, Ю.Н. Чуйкова, С.Л. Червякової. Питання третейського судочинства досліджувались у працях Ю.Д. Притики, С.О. Юлдашева, В.В. Комарова, І. О. Бута, О.Ю. Скворцова, О.М. Циганової, С.А. Курочкіна, О.І. Зайцева та інших. Однак і на сьогодні дискусія щодо означеного питання є відкритою, а наукові пошуки не втрачають своєї актуальності.

Метою статті є дослідження особливостей правової природи ухвали, якою закінчується судовий розгляд справи про скасування рішення третейського суду та формулювання пропозицій, спрямованих на подальше вдосконалення процесуального законодавства.

Виклад основного матеріалу. Ухвалою суду згідно із ч. 2 ст. 258 ЦПК України вирішуються питання, пов'язані з рухом

справи в суді першої інстанції. Водночас ч. 5 ст. 258 ЦПК України визначена можливість закінчення судового розгляду постановленням ухвали у випадках, передбачених цим Кодексом. Одним із таких випадків відповідно до ч. 1 ст. 460 ЦПК України є постановлення ухвали за наслідками розгляду справи про оскарження рішення третейського суду. Аналізуючи вказану норму, слід звернути увагу на речення «Суд постановляє ухвалу за правилами, встановленими для ухвалення рішення» [1]. Для того щоб детально розібратись у суті формулювання даної норми, слід звернутись до зіставлення інститутів рішення суду та ухвали суду.

За загальним правилом ст. 259 ЦПК України, рішення суду ухвалюється негайно після закінчення судового розгляду, а ухвала суду – постановляється. Із вищевикладеної норми вбачається, що і рішення суду, і ухвала належать до однієї і тієї ж родової групи – судових процесуальних документів, а тому у принципі не можуть істотно відрізнятися за своєю процесуальною суттю. Як вказує Ю.М. Самолук, загальною рисою, яка об'єднує всі види вказаних документів, є те, що в них виявляється реалізація судової влади [2, с. 93]. У той же час рішення суду займає особливе місце серед інших актів суду не лише у цивільному, але і в інших галузях процесуального права, і з даною позицією згодна низка вчених-процесуалістів [3, с. 76; 4, с. 209; 5, с. 57]. Дане відношення прослідковується і в судовій практиці. Зокрема, Пленум Верховного Суду України у своїй постанові «Про судові рішення у цивільній справі» називає рішення суду найважливішим актом правосуддя, покликаним забезпечити захист гарантованих Конституцією України прав і свобод людини та здійснення проголошеного Основним Законом України принципу верховенства права [6, с. 4].

Правовою сутністю судового рішення є і та обставина, що воно, будучи ухваленим органом із владними повноваженнями, підтверджує наявність або відсутність певного спору та його змісту. Після виявлення всіх фактичних обставин справи, застосування відповідних законодавчих положень до правовідносин, що виникли між сторонами, та вирішення справи по суті спірні правовідносини перетворюються на безспірні з моменту набрання рішенням суду законної сили. Іншими словами, своїм рішенням компетентний суд засвідчує факт державного втручання в наявний спір, дає відповіді на всі поставлені перед ним питання та вносить визначеність у права і обов'язки його сторін, підкріплюючи її обов'язковістю виконання судового рішення.

Ухвалою суду вирішуються поточні питання судового розгляду або ж завершується цивільна справа до початку її розгляду по суті. Свого часу М. Б. Зейдер зазначив, що судові ухвали є судженнями суду в процесі провадження у справі. Вчений досить вдало сформулював відмінні риси рішення суду та ухвали, виклавши їх у такій послідовності:

1) рішення спрямоване на розв'язання справи по суті, а судові ухвали постановляються для вирішення окремих питань справи та не дають остаточної відповіді по суті спору, який вирішується між сторонами;

2) рішення є судовим актом, який завжди закінчує провадження у справі в суді першої інстанції, на відміну від ухвали, яка, як правило, не має таких правових наслідків. Здебільшого ухвала лише вирішує окремі питання, які виникають перед судом для більш ефективного розгляду справи, виконання рішення або у зв'язку з необхідністю застосування спеціальних заходів проти порушника закону;

3) рішення є тим процесуальним актом, на отримання якого в кінцевому результаті спрямоване все судове провадження по справі, всі процесуальні дії суду, сторін і інших учасників, у той час як ухвал у процесі, як правило, постановляється декілька;

4) рішення ухвалюється лише в нарадчій кімнаті, на відміну від ухвали, яка може бути постановлена і в залі судового засідання [7, с. 64].

З урахуванням норм чинного процесуального законодавства, а саме ч. 5-8 ст. 259 ЦПК України, даний перелік відмінностей, на нашу думку, можна було б розширити декількома положеннями такого змісту:

1) рішення суду завжди викладається у формі окремого письмового процесуального документа та в електронній формі, тоді як ухвала може бути постановлена усно, а її зміст – занесено до протоколу судового засідання.

2) рішення суду завжди ухвалюється іменем України (ч. 1 ст. 259 ЦПК України), в той час як щодо постановлення ухвали процесуальний закон такої вимоги не містить.

Таким чином, рішення суду й ухвала суду – це різні процесуальні документи, що мають характерні особливості їхнього ухвалення (постановлення), змістового наповнення та сферу застосування, а тому отождолення даних категорій є помилковим. Підтвердженням цього є і норми статей 260, 265 ЦПК України, якими встановлюються окремі вимоги до змісту вищевказаних судових актів.

Повертаючись до ухвали, яка постановляється у справі про оскарження рішення

третейського суду, незрозумілим є те, чому її постановлення повинно здійснюватись за правилами для ухвалення рішення суду, адже ст. 259 ЦПК України регламентує порядок постановлення ухвал, а ст. 260 ЦПК України – їхній зміст. Крім того, ч. 2 ст. 260 ЦПК України вказує, що ухвала, постановлена відповідно до ст. 460 цього Кодексу, повинна відповідати вимогам, що містяться в зазначеній статті.

Матеріали судової практики свідчать про неоднозначне розуміння положень вищевказаної статті судами першої інстанції під час постановлення ухвали у справі, провадження в якій відкрите за заявою про скасування рішення третейського суду.

Так, частина суддів постановляють свої ухвали іменем України, що вимагається для ухвалення рішення суду. До них, зокрема, належать судді: Дніпровського районного суду міста Київ [8], Київського районного суду м. Харків [9], Франківського районного суду м. Львів [10], Олександрівського районного суду м. Полтава [11], Новозаводського районного суду міста Чернівці [12]. Інша частина суддів викладає ухвали без вказівки на делегування їм повноважень нашою державою. Як приклад – ухвали суддів Головішівського районного суду міста Київ [13], та Бабушкінського районного суду м. Дніпропетровськ [14].

У судовій практиці трапляються і випадки, коли у справі про оскарження рішення третейського суду суд замість постановлення ухвали помилково ухвалює рішення. Зокрема, 26 січня 2016 року Дніпровський районний суд м. Київ, розглядаючи цивільну справу № 755/21207/15-ц за заявою ОСОБА_1 про скасування рішення Постійно діючого Третейського суду при Асоціації українських банків від 19 грудня 2014 року по справі № 1832/14 за позовом ПАТ «Укрсоцбанк» до ОСОБА_1 про стягнення заборгованості, ухвалив рішення іменем України, яким задовольнив подану заяву в повному обсязі. Крім того, в резолютивній частині свого рішення суд першої інстанції зазначив: «Ухвала суду про скасування рішення третейського суду або про відмову в його скасуванні може бути оскаржена в порядку, визначеному ЦПК України для оскарження рішення суду першої інстанції» [15]. Аналогічно було вирішено у вищевказаному суді й іншу цивільну справу № 755/13525/16-ц [16].

Слід зазначити, що помилки такого виду під час розгляду справ даної категорії також зустрічаються в судовій практиці інших судів нашої держави.

Аналізуючи вищевказане рішення, можна зауважити, що допущені судом помилки

з великою вірогідністю не мають характеру технічних, а зумовлені нечітким формулюванням норм, які регламентують постановлення ухвали у таких справах.

Норми частини першої ч. 1 ст. 460 ЦПК України щодо постановлення ухвали в порядку, передбаченому для рішення суду, кореспондує також ч. 3 ст. 460 ЦПК України, за якою ухвала суду про скасування рішення третейського суду або про відмову в його скасуванні може бути оскаржена в порядку, визначеному цим Кодексом для оскарження рішення суду першої інстанції.

Порядок апеляційного оскарження судових рішень і ухвал регламентовано у статтях 351-356 ЦПК України, з аналізу яких вбачається, що більшість вищевказаних норм застосовуються до обох видів зазначених судових актів (аналогічна форма і зміст апеляційної скарги та спільний і для рішення суду, і для ухвали порядок її подання тощо). Процедура розгляду апеляційної скарги на ухвалу суду та судові рішення також не відрізняються між собою, а сторони справи наділені аналогічними процесуальними правами і обов'язками.

Основна істотна відмінність між порядком оскарження рішення суду і порядком оскарження ухвали полягає у строках подання апеляційної скарги. Так, частиною 1 статті 354 ЦПК України визначено, що апеляційна скарга на рішення суду подається протягом тридцяти днів, а на ухвалу суду – протягом п'ятнадцяти днів із дня його (її) проголошення.

Отже, враховуючи норму ч. 3 ст. 460 ЦПК України, можна дійти висновку, що строк для апеляційного оскарження ухвали про скасування рішення третейського суду або про відмову в його скасуванні повинен становити тридцять днів із дня її проголошення.

Слід зазначити, що вищевказане правило стосується виключно остаточної ухвали, яка постановляється відповідно до ст. 460 ЦПК України. Інші ухвали, постановлені в межах судового провадження за даною категорією справ, оскаржуються до суду апеляційної інстанції у строки, передбачені ч. 1 ст. 354 ЦПК України для оскарження ухвал суду.

Разом із тим у судовій практиці зустрічаються випадки, коли суди вказували в ухвалях про скасування рішень третейських судів строк для їхнього апеляційного оскарження, що визначався для оскарження ухвал із процесуальних питань. Як приклад можна навести зміст резолютивної частини ухвали Печерського районного суду м. Київ, постановленої 08.06.2017 року у цивільній справі № 757/29410/15-ц. Від-

мовляючи ОСОБА_1 в задоволенні її заяви про скасування рішення Постійно діючого третейського суду при Всеукраїнській громадській організації «Право та обов'язок» від 14 травня 2015 року у справі № 106/15, суд першої інстанції зазначив, що апеляційну скаргу на дану ухвалу може бути подано до Апеляційного суду м. Київ через Печерський районний суд м. Київ протягом п'яти днів із дня її проголошення [17]. Аналогічне бачення процесуальних строків на оскарження ухвал у справах про скасування рішень третейських судів висловили також: Голосіївський районний суд міста Київ (цивільна справа № 752/8839/15-ц) [18], Якимівський районний суд Запорізької області (цивільна справа № 330/207/16-ц) [19] та ряд інших.

Зважаючи на «географію» проаналізованих цивільних справ, проблема праворозуміння порядку постановлення ухвали у справі про оскарження рішення третейського суду не є поодиноким в межах окремого суду чи судів окремої адміністративно-територіальної одиниці.

Таким чином, аналіз судової практики свідчить про доцільність внесення змін до чинного цивільного процесуального законодавства, що регламентує порядок постановлення ухвал про скасування рішення третейського суду або про відмову в його скасуванні.

На думку автора, цілком обґрунтованим є положення щодо закінчення судового розгляду у справах про оскарження рішення третейського суду саме постановленням ухвали, а не ухваленням рішення суду. Це зумовлено метою розгляду справ відповідної категорії, що полягає в перевірці компетентним судом факту дотримання чи порушення третейським судом під час розгляду справи вимог, встановлених Законом України «Про третейські суди». Водночас компетентний суд не здійснює перегляду справи по суті заявлених вимог. Водночас рішенням суду спір вирішується по суті, зі встановленням усіх обставин цивільної справи, виду і характеру правовідносин, що виникли між сторонами, а також відповідної правової норми, що підлягає застосуванню для вирішення суперечностей.

З огляду на вказане ухвалення нового рішення судом першої інстанції під час перегляду рішення третейського суду було б нелогічним, оскільки компетентний суд не здійснює повноважень щодо апеляційного перегляду третейського рішення.

Висновки

Виходячи з викладеного, для усунення правової невизначеності і формулювання

чітких та зрозумілих правил постановлення остаточної ухвали у справах досліджуваної категорії вважаємо доцільним викладення ст. 460 ЦПК України в новій редакції. Зокрема, слід вилучити словосполучення «для ухвалення рішення» із частини першої вищевказаної норми, яке вносить певний дисонанс у розуміння її змісту, а також деталізувати порядок постановлення ухвали у справах про оскарження рішень третейських судів, вимоги до її змісту, а також строки для апеляційного оскарження такої ухвали. Реалізація такого підходу, на нашу думку, сприятиме єдності судової практики та недопущенню тих недоліків, які мають місце під час розгляду справ відповідної категорії.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. (в редакції Закону № 2147-VIII від 03.10.2017 р.). *ВВР*. 2017. № 48. Ст. 436.
2. Самолюк Ю.М. Судове рішення у цивільному процесі: спірні питання. *Судова апеляція*. 2009. № 1(14). С. 91–98.
3. Фролова О.В. Місце ухвал суду в системі судових актів України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. Херсон. 2014. Випуск 3. Том 1. С. 76–80.
4. Тertiшніков В.І. Цивільний процес України: науково-практичний посібник. Харків : Юрайт, 2012. 424 с.
5. Курило М.П. Цивільне процесуальне право України та уніфікація на його основі інших процесуальних галузей права: теорія і практика : монографія. Суми : Сум. нац. аграр. ун-т, 2013. 401 с.
6. Про судове рішення у цивільній справі : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18.12.2009 р. № 14. *Вісник Верховного Суду України*. 2010. № 1(113). С. 4–10.
7. Зейдер Н.Б. Судебное решение по гражданскому делу. Москва : Издательство «Юридическая литература», 1966. 192 с.
8. Ухвала Дніпровського районного суду міста Києва від 06.12.2016 р., судова справа № 755/14100/16-ц. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63727436> (дата звернення: 28.09.2019).
9. Ухвала Київського районного суду м. Харкова від 20.01.2017 р., судова справа № 640/10769/16-ц. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/64187202> (дата звернення: 28.09.2019).
10. Ухвала Франківського районного суду м. Львова від 10.03.2017 р., судова справа № 465/436/14-ц. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65203038> (дата звернення: 28.09.2019).
11. Ухвала Октябрського районного суду м. Полтави від 22.05.2017 р., судова справа № 554/4084/17. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67110678> (дата звернення: 28.09.2019).
12. Ухвала Новозаводського районного суду міста Чернігова від 19.01.2017 р., судова справа

№ 751/54/17. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/64161497> (дата звернення: 28.09.2019).

13. Ухвала Голосіївського районного суду міста Києва від 30.06.2017 р., судова справа № 752/10677/16-ц. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67587766> (дата звернення: 28.09.2019).

14. Ухвала Бабушкінського районного суду м. Дніпропетровська від 23.05.2017 р., судова справа № 200/5962/17-ц. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67317691> (дата звернення: 28.09.2019).

15. Рішення Дніпровського районного суду м. Києва від 26.01.2016 р., судова справа № 755/21207/15-ц. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/55760029> (дата звернення: 28.09.2019).

16. Рішення Дніпровського районного суду міста Києва від 06.10.2016 р., судова справа

№ 755/13525/16-ц. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/61826472> (дата звернення: 28.09.2019).

17. Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 08.06.2017 р., судова справа № 757/29410/15-ц. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/67406259> (дата звернення: 28.09.2019).

18. Ухвала Голосіївського районного суду міста Києва від 24.06.2015 р., судова справа № 752/8839/15-ц. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/45829113> (дата звернення: 28.09.2019).

19. Ухвала Якимівського районного суду Запорізької області від 26.02.2016 р., судова справа № 330/207/16-ц. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56202343> (дата звернення: 28.09.2019).

The article investigates the peculiarities of the procedural act concluding the cases of appeal against the decisions of arbitration courts. It is noted that the peculiarity of such a category of cases is the court's decree on the merits of the claims submitted by the interested person, according to the rules determined for the court ruling.

Based on the scientists' points of view and analysis of the relevant norms of the Code of Civil Procedure of Ukraine, the author distinguishes between court decisions and court rulings being judicial acts with a clearly defined procedural purpose.

Studying judicial practice in cases of appeal against the decisions of arbitration courts, the author concludes that the courts have an ambiguous understanding of the provisions of Article 460 of the Code of Civil Procedure of Ukraine. In particular, events of erroneous decision-making by the court are indicated in cases of appealing against the decisions of arbitration courts, instead of the ruling; issuing a decree on behalf of Ukraine or without specifying the delegation of powers to them by the state. Uneven application of the provisions of Article 460 of the Code of Civil Procedure of Ukraine is also manifested in the determination by the courts in their rulings on the cases of appeal against the decisions of the arbitration courts of the term for their appeal. In some cases, the statutory time limit is specified for appealing against decisions, in others – for appealing against rulings related to the case.

At the same time, the author emphasizes the reasoning of the conclusion of the case on appeal against the decision of arbitration courts by the ruling itself, since in the investigated category of cases the court does not resolve the dispute between the parties on the merits, accordingly the decision is inappropriate.

To eliminate legal uncertainty and to formulate clear and comprehensible rules for issuing a final ruling in the specified category of cases, the author points to the expediency of Article 460 of the Code of Civil Procedure of Ukraine in the new version detailing the order, content and terms of appeal of such a ruling.

Key words: judiciary, ruling, decision-making, appellate proceedings against the decision of arbitration courts, terms of appeal.